

UDK 230.112:261.8 CULLMANN, O.
Stručni zn. članak
Primljeno 12/03.

CULLMANNOV MODEL JEDINSTVA U RAZLIČITOSTI

Milan ŠPEHAR, Rijeka

SAŽETAK

Francuski protestantski egzegeta i teolog Oscar Cullmann u svom traženju novih puteva jedinstva, koji bi bili efikasniji od svih dosadašnjih, traži i iznalazi jedan svoj model koji se ipak oslanja na teologe svih kršćanskih provenijencija. Njegov je model *jedinstvo u različitosti*. Da bi čovjek postigao jedinstvo, nužno je potrebno prihvaćanje različitosti koja se stvaranjem jedinstva ne dokida, nego i dalje ostaje. Zapravo je ona taj element koji vodi k jedinstvu koje ne može biti jedinstvo usprkos različitosti nego sjedinjenje u različitosti. Za Cullmanna je sjedinjenje ostvarivo već sada. Za to je potrebno premisliti sliku Crkve kao zajednicu autonomnih Crkava, ne ukinuti nego premisliti ulogu pape odnosno papinstva, ali ne kao *ius divinum* nego kao *ius humanum*. Unutar jedne Kristove Crkve moguće su i dozvoljene različite slike nje, tj. različita poimanja njene uloge i poslanja. Te različitosti treba promatrati kao karizme koje vode k sjedinjenju, a ne kao zapreke za jedinstvo.

Ključne riječi: jedinstvo u različitosti, egzegeza, zajedništvo, zajednica Crkava, karizma.

Uvod

Možda smo se – mi kršćani – pomalo umorili¹ tražeći jedinstvo u velikoj želji ljudskoj da budemo jedno koju je u nas usadio sam naš Utemeljitelj Isus Krist, moleći u svojoj velikosvećeničkoj molitvi za svoje sljedbenike: »... *da budu jedno*« (Iv 17, 22b). Možda ne postizemo željene rezultate jer smo ove Isusove riječi ljudski preagresivno istrgnuli ne samo iz konteksta Isusove molitve, nego iz same jedne rečenice koja dalje slijedi: »*kao što smo mi jedno – ja u njima i ti u meni, da tako budu savršeno jedno*...« (17,22b-23a).

Francuski protestantski novozavjetni egzegeta i teolog Oscar Cullmann svoj ekumenski projekt jedinstva u različnosti bazira upravo na ovom drugome dijelu re-

¹ W. Kasper ovako ocjenjuje sadašnju ekumensku situaciju: »Mi se još uvijek nalazimo u prijelaznoj fazi koja će vjerojatno potrajati još jedno izvjesno vrijeme« (cit. u: U. RUH, *Den Übergang gestalten*, u: *Herder Korrespondenz* 57, 4/2003., str. 186.

čenice.² Ustvari njegova dva temeljna djela-nacrti ekumenskoga sjedinjenja (dakle ne putovi ekumenizma!) temelje se na jedinstvu Trojstva, koje je temelj kršćanske vjere u jednoga Boga a tri *različite* osobe koje ne bi bile osobe kada ne bi bile različite i koje upravo zbog toga mogu voditi k jedinstvu jednoga Boga, ostajući trajno tri osobe a ne emanacija jedne osobe Boga u tri privida ili slike Oca, Sina i Duha.

Na model (čini mi se da je to najbolji izraz za ono što Cullmann nudi u svom djelu »*Jedinstvo preko različnosti*«) reagirat će mnogi teolozi praktički svih kršćanskih Crkava koje zajednički traže putove sjedinjenja. Njihova reakcija odnosi se bilo na pohvalu, bilo na nadopunjavanje Cullmannovog modela, bilo na neprihvatanje njega (čega ipak ima najmanje, jer i oni koji ga ne prihvataju, daju svojom kritikom doprinos novom ili drukčijem preoblikovanju ovoga modela ili stvaranju novoga).

Slika Crkve u modelu jedinstva

Već na samome početku svojega modela u djelu »*Jedinstvo u različitosti*« autor nudi kršćansku ili ekumensku ekleziologiju s kojom se neće slagati svi kršćani: »... u svakoj je kršćanskoj vjeri prisutna jedna Kristova Crkva koja je tijelo Kristovo ...«.³ Za njega je ova pretpostavka nužna za svako ekumensko djelovanje: »Ova istina za mene ne čini drugotnu perspektivu nego prvotnu, unutar koje se, po mom mišljenju, smještaju ekumenski problemi.«⁴

Dokument Drugog vatikanskog sabora o ekumenizmu »*Unitatis redintegratio*« ima drugu odnosno drukčiju sliku »*Kristove Crkve*«. Ona je »jedincata« samo u Katoličkoj Crkvi, a elementi i dobra njena, »pače mnoga i izvrsna, mogu opstojati i izvan vidljivih granica Katoličke Crkve« (UR, 3).

Jedna Crkva Kristova po Cullmannu jesu sve Crkve, svaka za sebe. Da bi to bile, one ne moraju niti bi smjele odricati se svoje posebnosti. Posebnost svake Crkve uopće, po njemu, ne može biti zapreka za jedinstvo. I ta posebnost za Cullmanna nešto je prilično drugačije od onoga što taj pojam znači za katoličku ekleziologiju. U Katoličkoj se Crkvi može govoriti o posebnosti što se tiče npr. obreda, nekih zakona, ali ne dolazi u obzir posebnost u jedinstvu takva u kojoj će jedni vjerovati samo u simboličnu nazočnost Isusovu u slavljenju večere Gospodnje dok će drugi vjerovati u pretvorbu. Dok se ne okupimo oko jednoga euharistijskoga stola Gospodnjega, neprestano će u mnogim dokumentima ponavljati Katolička Crkva, ne može se govoriti o jedinstvu.

² Oscar Cullman (1902.-1999.), profesor teologije na mnogim svjetskim fakultetima, promatrač na Drugom vatikanskom saboru, teolog ekumenizma, dobitnik Internacionalne nagrade Pavao VI. za ekumenizam.

³ O. CULLMAN, *L'unità attraverso la diversità*, Queriniana, Brescia, 1987., str. 6.

⁴ *Isto*, str. 6.

Cullmanova ekleziologija, međutim, dozvoljava jedinstvo i u tako bitnoj različitosti. U tome i je novina njegovoga modela da se zaživi jedinstvo *već sada*. Za njega ne postoji nikakva »uniformirana« ekleziologija. Posljedica toga je njegovo novo poimanje dviju velikih povijesnih podjela kršćana: pravoslavne Crkve i Crkve proistekle iz reformacije. Cullmann te događaje manje gleda kao podjele koje bi trebale rađati – a rađale su! – neprijateljstvom, nego kao normalni i logični povijesni slijed koji se nije toliko dogodio istine radi (koju Cullmann također spominje), nego prije svega njih treba promatrati kao normalnu posljedicu daljnje i produbljenije razvoja karizmi. Malo će tko, doista, prihvatiti takvu jednu tezu koju, doduše, Cullmann samo nabacuje kao mogućnost-stvarnost, ali je ne razvija. Možda je to i bolje tako, tj. pustiti i tu moguću misao – koja je za Cullmanna ipak bila jedna stvarnost – kao posljedak normalnoga razvoja potpuno autonomnih Crkvi.⁵ Ako smijemo dati definiciju koja bi odgovarala ovakvoj ekleziologiji, onda bi to bila: Crkva jesu autonomne Crkve. Crkvu ne sačinjava zbir autonomnih Crkvi, jer svaka od njih je Crkva u punom smislu riječi.

Pojednostavljeno rečeno, jedinstvo bi tada značilo – i tako ga Cullmann nudi u svom modelu – »dati si ruke« u smislu kako su to učinili Isusovi vjerovjesnici: pružili su si desnice zajedništva i krenuli svaki svojim putem evangeliziranja: jedni među obrezane, drugi među neobrezane. Kolekta za siromahe (kao jedna važna točka jedinstva za Cullmanna, čemu ćemo se još vratiti) međusobno će ih povezivati (usp. Gal 2,9-10). Ali sigurno ih nije povezivala kolekta, jer je Pavao u Jeruzalemu najprije izložio evanđelje koje propovijeda, a koje se ne razlikuje od istoga evanđelja propovijedanoga među obrezanima. Ovdje se ipak ne radi o autonomiji što se tiče vjere, nego više o »karizmi« propovijedanja koju Cullmann na ovome mjestu uopće ne spominje. Naime, i danas netko ima karizmu propovijedanja-misionarenja među »poganima«, a drugi u svojoj domovini.

Kad su se dogodile povijesne podjele, i tada su, po Cullmannu, podijeljeni trebali pružiti jedni drugima ruke, a ne neprijateljski se čak međusobno ubijati. Do podjela je, dakle, moralo doći – karizmi radi – što nije smjelo ni u kom slučaju prouzročiti nikakvo neprijateljstvo nego pružanje ruku, odnosno i dalje se je trebala vršiti kolekta jedne odijeljene Crkve za drugu.

Pružene desnice zajedništva u slučaju Pavla i Petra te ostalih »stupova Crkve« nije jednako onome što se dogodilo u Crkvi u XI. i XVI. stoljeću. Ono nisu bili ni izdaleka dogovori slični ovima gdje se samo radi o tome tko će kome propovijedati i o ostalim disciplinskim mjerama. U velikim raskolima radilo se zaista o *raskolu* prije svega što se tiče vjere, odnosno još do danas neriješenih pitanja, posebno euharistije i službe u Crkvi. Bilo je, doduše, što se vidi kod pokušaja sjedinjenja Crkve Istoka i Zapada da jedni rabe za euharistiju kvasni a drugi beskva-

⁵ Usp. *Isto*, str. 46. Cullmann posebno u svoja dva djela o putovima kršćana prema jedinstvu ne rabi izraz »odijeljene« nego »autonomne Crkve«.

sni kruh, da jedni rabe u nicejsko-carigradske vjerovanju dodatak »Filioque« a drugi ne. To priznanje takve različnosti ipak nije dovelo do jedinstva, jer se takva različnost jednostavno nije htjela priznati. Tako je ostalo između Istoka i Zapada sve do danas.

Cullmannu te razlike, i još puno veće ako uzmemo u obzir dosta različito poimanje euharistije kod protestanata na jednoj strani te katolika i pravoslavnih na drugoj, ne smetaju niti ometaju nego se uklapaju u njegov projekt, odnosno u njegovu ekleziologiju. Ona je ili nikla iz njegovoga projekta ili je bio projekt prvi koji je uvjetovao i stvorio »Cullmannovu ekleziologiju«. On jednostavno zaključuje: »Ono što predlažem je zajednica Crkava potpuno autonomnih, koje *ostaju* katoličke, protestantske, pravoslavne, čuvajući darove koje je Gospodin njima podijelio, ne zato da bi se povlačile u sebe nego da bi stvorile *zajedništvo* (sve podvukao autor) svih onih 'koji zazivaju ime Isusa Krista'«. ⁶

To je za nj ekleziologija u pravom smislu riječi, ne, dakle, nešto slično Ekumenskom vijeću Crkava niti ikakvom drugom ekumenskom pokretu. Za nj – prema njegovom projektu – Crkva *je* ta zajednica potpuno autonomnih Crkava. No ona još nije zaživjela premda ima već dvadesetak godina od kada je javno publiciran ovaj projekt.

U čemu bi se sastojalo to zajedništvo? Svakako u pruženim desnicama, zajedničkim kolektama odnosno kolektama jednih za druge, zajedničkim prevođenjem i tumačenjem Biblije (što se već događa), više zajedničkoga prisustvovanja *stolu* (euharistijskome ili večere Gospodnje), u molitvama kršćana jednih za druge i jednih s drugima, u zajedničkim nastupima za pravdu, mir u svijetu i ekologiju.

Obazirući se i na dokument Drugog vatikanskog sabora UR, u kojemu Katolička Crkva priznaje drugim Crkvama i crkvenim zajednicama »dobra«, ⁷ a osobito na katoličke teologe Rahnera i Friesa, ⁸ on vidi da punina može biti samo u takvoj zajednici autonomnih Crkava. Nijedna od autonomnih Crkava nije savršena, sve imaju svoje manjkavosti te upravo zbog toga one mogu ući u jedno takvo zajedništvo koje Cullmann predlaže, a koje nije identično s onim savezima koje već određene protestantske zajednice međusobno stvaraju niti s onim što autokefalne

⁶ *Isto*, str. 49-50.

⁷ »Nadalje, od elemenata i dobara, od kojih se uzetih zajedno sama Crkva gradi i živi, neka od njih, pače mnoga i izvrsna, mogu opstojati i izvan vidljivih granica Katoličke Crkve ...« (UR, 3).

⁸ Usp. H. FRIES, K. RAHNER, *Unione delle chiese – possibilita reale*, Morcelliana, Brescia, 1986., str. 64. Oni priznaju i tvrde da u svakoj Crkvi nedostaje nešto što bi činilo njenu puninu te da se punina, dakle, postiže punim jedinstvom svih Crkava. UR reći će slično drugim riječima: priznaje da članovi Katoličke Crkve ne žive od punine (svega) blaga koji je Krist toj Crkvi podario »svim onim žarom koji bi pristajao«. To je već jedan »deficit«, nedostatak. Osim toga isti dokument priznaje da i druge kršćanske Crkve i crkvene zajednice vodi isti Duh Sveti i podaruje ih onim darovima koji mogu biti na bolju izgradnju Katoličke Crkve: »... sve što milost Duha Svetoga izvodi u našoj rastavljenoj braći to može biti i na našu izgradnju« (UR, 4).

pravoslavne Crkve međusobno imaju. Upravo to zajedništvo različitih Crkava čini puninu prema kojoj svi kršćani težimo,⁹ jer nijedna je Crkva za sebe, kako on tvrdi, nema (niti njegova; želja mu je da to priznaju i druge za sebe). To je *communio ecclesiarum*, Zajednica ili Savez Crkava. Već spomenuti Fries i Rahner također vide stvarnu mogućnost jedinstva Crkava, dakle njih u njihovoj različenosti koju će one zadržati u uspostavljenome jedinstvu s drugima. Dokument o ekumenizmu UR također ne niječe bogatstvo više specifičnosti nego različenosti drugih kršćanskih Crkava i kršćanskih zajednica koje je u svakom slučaju obogaćenje za samu Katoličku Crkvu.¹⁰

Dok Katolička Crkva, zajedno s gore navedenim autorima, još uvijek različitosti i posebnosti prihvaća kao prvi korak prema pravome ili punome sjedinjenju (pod kojim se sigurno već odavno ne podrazumijeva uniformiranost),¹¹ Cullmann tu tezu ne prihvaća već naglašava da posebnost mora definitivno ostati i kod sjedinjenja: »... po mom mišljenju zadržavanje ekumenskih posebnosti nije provizorno, nego definitivno.«¹² To se ne odnosi samo na različitosti u obredu nego i na »teže« ili »jače« teološke različitosti. Već Dekret o ekumenizmu jasno dopušta različitosti čak i u teološkim razradama i poimanjima: »Sve i čuvajući jedinstvo u onomu što je nužno, svatko u Crkvi mora, već prema ulozi što mu je dana, sačuvati dužnu slobodu, kako u raznim oblicima duhovnog života i stege tako u različitosti liturgijskih obreda, pače i u teološkoj razradbi objavljene istine (ja podvukao), u svemu pak valja njegovati uzajamnu ljubav.«¹³ Dekret ne spominje konkretno o kojim se istinama radi dok će se Cullmann i tu odvažiti dati svoj obol koji zastupa njegovo stajalište da je jedinstvo u različitosti već sada ostvarivo. To su teme: papa, službe, Koncil, na koje ćemo se vratiti.

Ovdje se Cullmannova ekleziologija razlikuje od katoličkih teologa koji za cilj ekumenizma ipak vide jednu Crkvu, a Cullmann »zajednicu Crkava (podvukao autor) međusobno autonomnih i koje ostaju odvojene.«¹⁴ U ovom slučaju su i poteškoće lakše naravi.

Valja još spomenuti da zajedništvo Crkava koje nudi Cullmann nije isto što i zajednica iz Taizea, koju Cullmann sigurno visoko cijeni, osobito Maxa Thuriana, nekadašnjega člana te monaše ekumenske zajednice i velikoga borca i djelatnika

⁹ Usp. O. CULLMANN, *Isto*, str. 52.

¹⁰ »... sve što milost Duha Svetoga izvodi u našoj rastavljenoj braći to može biti i na našu izgradnju« (UR, 4 i drugdje).

¹¹ Dovoljno je samo prisjetiti se različitih obreda koji postoje unutar Katoličke Crkve koje ona nema namjeru nikad ukinuti premda se je još u nedavnoj povijesti pojavljivalo, i od strane najviših iz Crkve, nastojanja da se drugima iz Katoličke Crkve njihove specifičnosti posve uskrate.

¹² Usp. O. CULLMAN, *Isto*, str. 107.

¹³ UR, 4.

¹⁴ O. CULLMANN, *Isto*, str. 107.

za sjedinjenje kršćana (koji će kasnije završiti kao obraćenik u Katoličku Crkvu). Ipak se on više priklanja Leubovom sudu ekumenizma te zajednice koja negira ili preskače neriješene teološke probleme anticipirajući jedinstvo koje još ne postoji, stavljajući ortopraksu na mjesto ortodoksije (što u praksi nije posve isključeno niti bi to trebalo priječiti). Oni time kao da stvaraju jednu »treću« vjeroispovijest dok je jedinstvo moguće stvoriti samo iz i u postojećim različitim Crkvama. Ono se ne traži izvan njih nego unutar tih različitosti. »Ekumenizam nije ukidanje povijesnih Crkava, nego sklapanje braka između dva *partnera* (podvukao autor).«¹⁵ Njihov je pak problem u tome što često puta kao glavni i prvi zadatak vide u očuvanju i obrani vlastitoga identiteta (čit. vlastitih posebnosti). No za Cullmanna identitet svake Crkve treba biti upravo težnja k jedinstvu. O tome će nam identitetu i papa Ivan Pavao II. često puta progovoriti u svojim dokumentima. Za Cullmannovo jedinstvo važno je uzdići se iznad »braća, ali odvojena« prema »odvojeni, ali braća«!¹⁶

Na kraju ovoga dijela pustimo njega samoga izreći što je za nj *ekleziologija zajedništva*: »Zajedništvo Crkava koje ja vidim ne smije biti jedna Supercrkva nego *neophodno potrebna* (podvukao autor) veza, određena izraziti činjenicu da je upravo u svakoj partikularnoj Crkvi prisutna jedna Crkva, Tijelo Kristovo. Svaka Crkva mora imati svijest da ona sama predstavlja Tijelo Kristovo, ali u isto vrijeme mora priznati da, isto tako, svaka od sestrinskih Crkava predstavlja to Tijelo. Ova sigurnost mora poticati svaku Crkvu na stvaranje zajedništva, *koinonije* (podvukao autor) s drugima.«¹⁷

Slika Cullmannove ekleziologije potječe od protestantizma u kojemu je Crkva viđena više kao juridička institucija dok je u Katoličkoj Crkvi ona strogo sakramentalna. Zato su i službe u njoj one koje se podjeljuju putem sakramenta. Ako je Crkva gledana više juridički, onda se može lakše stvoriti ovakav model sjedinjenja kršćanskih Crkava. Tu je i sukcesija shvaćena kao ona koja se nalazi u samome evanđelju. Tu je i njena apostolska sukcesija, dok je ona koja se tiče biskupa ljudskoga prava. Apostolska sukcesija svoje postojanje ima u ekleziologiji i pneumatologiji zajedno. Protestantizam će puno više naglašavati posljednje, a Drugi će vatikanski sabor povezivati jedno i drugo (usp. DV 8, AG 3-5). Vidi se da postoje ne male razlike u poimanju ekleziologije između katolika i protestanata.¹⁸ Na tome će se području morati puno zajednički raditi. »Samo nakon slaganja što

¹⁵ *Isto*, str. 121.

¹⁶ Usp. *Isto*, str. 128.

¹⁷ *Isto*, str. 131.

¹⁸ Usp. W. KASPER, *La successione apostolica nel ministero episcopale in quanto problema ecumenico*, u: G. COTTIER, W. KASPER, E. MALNATI, *Lo spirito dell' ecumenismo*, PIEMME, Casale Monferrato, 1999., str. 41-46.

se tiče značenja Crkve i jedinstva u Crkvi, o onome što je nužno a što nije, moći će se odrediti da li i na koji način razlike koje ostaju ili slaganja koja ne nailaze na potpuni pristanak dijele ili ne (Crkve jednu od druge).¹⁹

Postoje sličnosti, ali i razlike između Cullmannovoga poimanja Crkve kao zajednice Crkava koje ostaju autonomne i poimanja Crkve kako ga u svojim dokumentima prikazuje Drugi vatikanski sabor u terminologiji »*subsistit in*«, kada govori da se Crkva Kristova *nalazi* (*subsistit in*) u Katoličkoj Crkvi, a »mnogi elementi posvećenja i istine« nalaze se izvan njezina organizma (LG 8). Identifikacija između Katoličke Crkve i Crkve Kristove je u ovim dokumentima zadržana, »ali ne na ekskluzivan način«. ²⁰ Dok UR 3 priznaje da već postoji određeno zajedništvo krštenih izvan Katoličke Crkve s tom istom Crkvom, premda ono nije savršeno, Cullmann pledira na sjedinjenje u različitosti koje je ostvarivo već sada i gdje se ne govori o nesavršenosti toga.

Premda Cullmann ne želi da se njegov nacrt o sjedinjenju izjednačuje s EVC, ipak se ne vidi izrazito bitna razlika između njegove slike Crkve i slike Crkve koje ova organizacija nudi, ali se istovremeno tu vidi razlika između slike Crkve na katoličkoj i slike Crkve na protestantskoj strani. To najzornije prikazuje tekst zajedničke radne skupine EVC i Katoličke Crkve iz 1990. god.: »EVC i Rimokatolička Crkva razlikuju se u njihovoj biti, njihovoj strukturi, njihovom načinu djelovanja i njihovom vršenju autoriteta. Ponekad se ove razlike pokazuju kao zapreka za zajednički rad. Rimokatolička Crkva je univerzalna Crkva s izrazito hijerarhijskom strukturom koja promiče jedinstvo u različnosti. EVC je zajednica autonomnih Crkava koje su povezane traženjem vidljivoga jedinstva i zajedničkoga svjedočenja, no što nije povezano zajedničkim kanonskim pravom ili strukturom koja sve obvezuje. One se više vide u ekumenskoj povezanosti koja im omogućuje zajednički rast.«²¹

Dok Fries i Rahner govore o jednoj Crkvi koja je formirana od lokalnih Crkava, koje bez jedinstvene središnjice ne mogu opstojati te stoga nisu zasebne ni samima sebi dovoljne,²² Cullmann polazi od toga da je u tom zajedništvu (alijansa) Crkava u svakoj zasebnoj Crkvi utjelovljena cjelokupna Crkva.²³ To će jasno izraziti riječima: »Želim ponoviti ... više puta da 'zajednica autonomnih Crkava', čemu ja težim, mora pokazati činjenicu da je u svakoj Crkvi koje ju sačinjavaju

¹⁹ *Isto*, str. 50.

²⁰ A. MAFFEIS; *Il dialogo ecumenico*, Ed. Queriniana, Brescia, 2000., str. 56.

²¹ H. MEYER, D. PAPANDREOU, H. J. URBAN, L. VISCHER, *Dokumente wachsender Übereinstimmung. Sämtliche Berichte und Konsentexte interkonfessioneller Gespräche auf Weltebene*, Bd. 2, Paderborn–Frankfurt, 1992., str. 707.

²² Usp. H. FRIES, K. RAHNER, *Nav. dj.*, str. 58.66.

²³ Usp. O. CULLMANN, *Le vie dell' unità cristiana*, Queriniana, Brescia, 1994., str. 21.

i usprkos njenim ljudskim nedostacima, isto tijelo Kristovo koje je prisutno i to svaki put na poseban način.«²⁴

U tu Crkvu, dakle, ulaze i ljudski nedostaci kao njen sastavni dio. Svjestan činjenice da među kršćanima živi »pomirena različitost«, kao i »nepomirene različitosti«, kojih ima puno i za koje se ne zna kada će doći u prvu grupu (što ovisi o prihvaćanju »hijerarhije istina« od strane svake pojedine Crkve), on izmiruje jednu i drugu u svojem modelu već sada preko tolerancije koja bi morala biti pokretana ljubavlju (usp. Rim 14,15). Tolerancija je ona koja već sada omogućuje ostvarenje ovoga modela.²⁵

Tolerancija kod njega uključuje puno faktora i pretpostavlja dugi put meta-noje koja se sastoji od toga da svaka Crkva prizna svoje deformacije i nastoji ih nadvladati, od odricanja od duhovnoga gospodarenja bez ljubavi, od traženja u sestrinskoj Crkvi ne samo deformacija nego i karizmi, od spremnosti dati se poučavati jedni od drugih. Svemu je tome temelj stara izreka: *ecclesia semper reformanda*. Cullmannov model je upravo afilijacija različitih Crkava u zajednicu, u koju Crkve ulaze kakve jesu, s negativnostima i pozitivnostima. Ali to ne znači da moraju ostati u toj zajednici onakve kakve jesu, tj. kakve su u nju ušle. Svaka Crkva sestrinsku je Crkvu dužna prihvatiti kakva ova je, a svaka sestrinska Crkva samu sebe mora trajno reformirati. Zato valja početi zaživjeti to zajedništvo već sada, jer reformiranje nikad ne prestaje i jer neke naše međusobne suprotnosti nikad neće iščeznuti te stoga nema smisla čekanju.²⁶

Petrova služba u Crkvi

U katoličku ekleziologiju neminovno spada vođa Crkve, apostolski nasljednik papa. Vodstvo Crkve, točno zna Cullmann, njemu, prema katoličkom nauku, pripada *božanskim pravom (ius divinum)*. Cullmann je svjestan te ozbiljne »poteškoće« da se prihvati i ostvari njegov model sjedinjenja Crkava. Ali on nudi rješenje: ukoliko bi ostale Crkve prihvatile papu, onda bi njegova uloga u toj sjedinjenoj zajednici bila uloga »predsjedajućega«. To bi on za druge Crkve bio po *ljudskome pravu (ius humanum)*. One ne bi prihvatile papu kao predsjedatelja drugačije. Međutim, ni katolici ga ne bi htjeli shvatiti drugačije nego da on »predsjedaja«. Po Cullmannu ne bi smio biti nikakav problem dozvoliti u tome jedinstvu da katolici »predsjedatelja« Crkve prihvate kao apostolskoga nasljednika i vođu

²⁴ *Isto*, str. 22.

²⁵ Usp. *Isto*, str. 21-27. Osobito je ovdje važno imati na umu da ono što jedna Crkva drži doktrinom koje se ne može odreći, druge joj to pripisuju kao deformaciju (usp. str. 52). Toleriranje će izbjeći ovakve razlike.

²⁶ Usp. *Isto*, str. 56-59.

ius divinum.²⁷ On za ovakve svoje pretpostavke vidi potvrdu kod samoga Ratzingera koji na jednom mjestu kaže: »Što se tiče dogme o primatu, Rim ne bi smio zahtijevati od Istoka više nego što je bilo formulirano i poučavano u prvome tisućljeću.«²⁸ Već je prije Cullmann promišljao o načinu i mogućnosti prihvaćanja od strane drugih Crkava katoličke doktrine o papi – koje se katolici neće odreći u ime jedinstva! – te rješenje nalazi u razmišljanju o karizmama, nudeći prihvaćanje katoličkoga vjerovanja kao *katoličku karizmu*.²⁹ Za Cullmana znači da bi druge Crkve ovo morale ovako prihvatiti negoli tražiti od Katoličke Crkve da se odreće onoga što je za nju tako bitno i čega se ona neće, ne želi i – što i sam Cullmann uočava – jednostavno iz i radi svoga vjerovanja i identiteta ne može odreći (ne iz neke zloće!). Za njega je ta karizma više model budućnosti, o kojoj govori Mt 16,18 sl., koji ne možemo vezati uz nasljedstvo apostolsko (Cullmann ga vezuje samo, kao i ostali protestanti, uz konkretnu povijesnu osobu Petra), a ne uz predavanje službe koje se onda odmah povezuje odnosno vezuje uz božansko pravo.³⁰ O božanskom smo pravu kod Cullmanna već gore govorili, ali ne znamo što on misli pod budućnošću Petra stijene. Sada postoji Petrova ili petrovska služba koju i druge Crkve mogu prihvatiti kao *vidljivi znak jedinstva*.³¹ Anglikanci također prihvaćaju univerzalni primat rimskoga biskupa te donekle i njegovo božansko pravo, ali samo što se tiče zajednice, njenoga očuvanja i življenja.³² Ostaje, međutim, shvaćanje te službe Petrove više u kolegijalnom³³ i koncilskom smislu negoli u smislu osobe koja bi upravljala kolegijem, tj. koinonijom, zajednicom i otvarala i uopće bila iznad koncila. Ali valja se i ovdje kloniti tzv. »antirinskoga kompleksa« (H. U. von Balthasar).

²⁷ Usp. ISTI, *L'unità attraverso la diversità*, str. 91.

²⁸ J. RAZTINGER, *Die ökumenische Situation. Orthodoxie, Katholizismus, Reformation. Theologische Prinzipienlehre*, München, 1982., str. 209.

²⁹ Usp. O. CULLMANN, *Papstum heute und morgen*, Regensburg, 1975., str. 44-45.

³⁰ Usp. O. CULLMANN, *L'unità attraverso la diversità*, str. 80.

³¹ Usp. *Dokument iz Malte* (1972.) koji se odnosi na luteransko-katolički tekst u kojemu se prihvaća papu kao vidljivi znak jedinstva Crkve, ali je njegova služba podređena primatu evanđelja. Katolička će Crkva, kao i papa, također često puta spominjati upravo papinstvo kao vidljivi znak jedinstva cjelokupne Crkve.

³² Usp. *Commissione internazionale anglicana-cattolica romana. Dichiarazione di Windsor (1981.)* u: *Enchiridion Oecumenicum*, EDB, Bologna, 1986., str. 3-4.

³³ »Katolička Crkva ne bi prihvatila nasljedstvo putem izmjenjivanja predsjedatelja (predsjednika) različitih Crkava, među kojima (bi bio) i papa. Međutim, više bi se ostvarilo kolegijalno predsjedanje. Očito papa ne bi mogao biti član takvog jednoga kolegija na principu jednakosti s predsjedateljima drugih Crkava. Kolegijalno predsjedateljstvo bilo bi sastavljeno od *delegata* (potcrtao autor) različitih Crkava čiji bi broj očito odgovarao veličini samih Crkava. Ne treba naglašavati da bi Katolička Crkva bila predstavljena s najvećim brojem delegata.« O. Cullmann, *L'unità attraverso la diversità*, str. 100.

Sam će Kasper citirati Cullmanna u njegovom poimanju uloge Petra koja nije bila samo neka vanjska uloga, nego je imala puno veće značenje.³⁴

Ako se i uzme o obzir papu kao čuvara jedinstva, treba shvatiti da Katolička Crkva u njemu vidi onoga tko je promicatelj i garancija jedinstva.³⁵ Barem je papa Ivan Pavao II. u svojim pisanjima i nastupima često to spominjao.

Luteransko-katolički »Dokument iz Malte« ne vidi problem prihvaćanja pape u toj ulozi, samo njegov »primat« mora biti ispod primata evanđelja (br. 66). Reformirani se kršćani pomalo izjašnjavaju da u biti za njih ne bi trebao biti problem priznanja pape odnosno papinstva ukoliko bi se ono u nekim stvarima promijenilo, više prilagodilo praksi.³⁶

Budući da Cullmann papinstvo vidi i kao mogućnost jedne od služba unutar jedinstvene Crkve, on smije potaknuti: »Činjenica je da svaka Crkva mora *sačuvati* u potpunoj neovisnosti svoje *službe* i svoje ređenje, bez hoda prema ikakvoj uniformiranosti (sve podvukao autor).«³⁷ Uniformiranost ne, ali transformacija da! Bez nastojanja oko »ukidanja« papinstva, moglo bi se raditi na njegovome transformiranju: »Papinstvo bi trebalo prihvatiti karizmatičke elemente nekatoličkih struktura.«³⁸ Konačno rješenje za jedinstvo Cullmann vidi prije svega u koncilu kao onome sto će najlakše biti prihvatljivo svima, a on neće imati ulogu kongresa, nego zajedničkoga djelovanja pod vodstvom Duha Svetoga.³⁹

Karizme u Crkvi

Sve su krsćanske Crkve jedinstvenoga stava da su karizme nezasluženi darovi Božji koje Bog na posve suveren način daje čovjeku za izgradnju njega samoga i drugih. Karizme su uvijek služenje drugim ljudima. Karizme nisu gotovi darovi nego se one razvijaju onoliko koliko mi služimo drugima. Postoje nijanse u razmišljanju o karizmama. Katolici pretpostavljaju ili više naglašavaju čovjekovu

³⁴ Usp. W. KASPER, *Nav. dj.*, str. 66.

³⁵ Odatle polazi neučlanjivanje Katoličke Crkve u Ekumensko vijeće Crkava. I za katolike Petar je jedan od dvanaestorice, ali je u isto vrijeme garancija njihovoga jedinstva. Papa kao rimski biskup spada u biskupski kolegij, ali je kao papa on ujedno garancija njihovoga jedinstva. Malnati vidi u papi »petrinsku funkciju« i »petrinsku misiju«. I jedna i druga ne odnose se samo na Šimuna Petra nego na Petra-Stijenu, trajnu stvarnost i petrinsku misiju kao garanciju Božje nevidljive ali realne prisutnosti u svijetu. Usp. E. MALNATI, *Pietro e il »carisma« petrino*, u: W. KASPER, *Nav. dj.*, str. 68.

³⁶ Usp. J. J. von ALLLMEN, *Il primato della chiesa di Pietro e di Paolo*, Marcelliana, Brescia, 1982., str. 42-43.

³⁷ O. CULLMANN, *L'unità attraverso la diversità*, str. 94.

³⁸ ISTI, *Le vie dell'unità cristiana*, str. 56.

³⁹ Usp. ISTI, *L'unità attraverso la diversità*, str. 102, 126.

suradnju s karizmom dok će protestanti više naglašavati čovjekovu *otvorenost* za karizmu. Premda ove dvije riječi nisu identične, one ipak ukazuju na isto. Naša najveća suradnja s karizmom sastoji se u otvaranju za prijam nje, naše otvaranje za nju najveća je suradnja s njom u pravom smislu riječi. Svi se slažemo u tome da nikakvom aktivnošću Boga ne možemo natjerati da nam daruje karizme. Karizme nisu nešto što je izvan Boga, nego je Bog sam u njima. Odnosno, Bog je darovatelj dara koji je on sam, jedinstven i jedan u svim božanskim kvalitetama.⁴⁰

Upravo različitost karizmi, koje potječu od jednoga te istoga izvora (Izvora!), dokazuje da Bog nije za uniformiranost i da Isus Krist nije zamislio svoju Crkvu kao uniformiranu organizaciju nego kao jedinstvo, bolje reći zajedništvo u različitosti. Uostalom, to je teže nego stvoriti uniformiranost. Za nju je potrebna samo sila autoriteta. Različnost je prava umjetnost. Stoga je ona savršenija i vrjednija. Doista je prava umjetnost učiniti da sve različitosti budu jednako cijenjene i da zajednički djeluju. One će onoliko zajednički djelovati i stvarati jedinstvo-zajedništvo koliko svaka pojedina bude dostojno (jednako?) cijenjena. Prenaglašavanje samo jedne karizme, problem koji je već Pavla mučio (usp. 1 Kor 12, 1-30), vodi k podjeli. Podjela je hereza. »Svaka karizma koju daje Duh Sveti u opasnosti je da je drugi duhovi deformiraju i da tako postane izvor hereze. Samo karizma u kojoj nema nijedne deformacije, a ne pervertiranost nje, mora stvoriti bogatstvo nerazdvojivo od različitosti u krilu zajednice crkava kojoj težimo.«⁴¹

Karizme su dokaz da jedinstva nema bez različitosti koja se u jedinstvu ne guši nego, naprotiv, još više razvija, a na dobro svih. Deformacija se događa samo onda kad u drugoj Crkvi gledamo samo ono što je deformacija, makar i njenih karizmi, a ne vidimo trajne karizme koje svaka Crkva u sebi ima, uza sve deformacije. Jedinstvo se Crkava ne može postići time da se pojedine Crkve odreknu svoje specifičnosti: »Kad se s obje strane ne želi vidjeti u susjednoj Crkvi drugo nego deformaciju karizme, a ne samu karizmu, počinja se grijeh vjerovanja da se svaka Crkva mora odreći svoje specifičnosti da bi se ostvarilo jedinstvo. Boriti se protiv devijacija ne znači 'izbaciti dijete s vodom'.«⁴² Ovdje nam je jasno zbog čega Cullmann naglašava da u ostvarenom jedinstvu-zajedništvu Crkava nijedna Crkva Katoličkoj Crkvi ne smije osporiti njeno vjerovanje u papinu službu kao *ius divinum*. I u sjedinjenju Crkava u jednu Kristovu Crkvu ova karizma Katoličke Crkve toj se Crkvi ne smije osporiti (a ona drugima ovu karizmu ne smije nametati kao uvjet za sjedinjenje). Cullmann u ovome ne vidi kompromise, nego

⁴⁰ Ovdje se nećemo zaustavljati na polemici između Istoka i Zapada što se tiče shvaćanja Božjih energija i »taborske svjetlosti«, polemika koje su svoj vrhunac doživjele u polemikama između Grgura Palamasa na Istoku i Barlaama na Zapadu.

⁴¹ O. CULLMANN, *L'unità attraverso la diversità*, str. 23.

⁴² *Isto*, str. 23-24.

najnormalniji put k sjedinjenju koje ostavlja djelovati sve karizme. On ne niječe da je u povijesti Katoličke Crkve bilo i te kako puno negativnosti što se tiče papine uloge i da je bilo papa s puno javnih pogrešaka, ali to samu »karizmu« papinstva ne zasjenjuje i ne smije je se olako odbaciti.

Isto, dakle, treba vrijediti i za slabosti i grješnost koju svaka Crkva ima. Ona će i njih nositi u sjedinjenu Crkvu. Crkvu – kao i osobu – prihvaćamo onda kad smo je prihvatili s njenim krepostima i slabostima, i to ne samo zato da bismo nje ne slabosti istrijebili, nego zato da bismo ih zajedno s njom nosili.

Druga opasnost, jednaka želji za uniformiranošću, nalazi se u karizmi univerzalnosti koja teži prema sinkretizmu. Sinkretizam je deformacija karizme univerzalnosti, jer u sebi miješa istinu s onim što ona nije, evanđelje s onim što ono nije. To nije jedinstvo.

»Čini mi se da je od posebne važnosti boriti se protiv deformacija karizmi, jer upravo te deformacije uzrokuju neprijateljske podjele dok karizme, upravo radi njihove različitosti, stvaraju jedinstvo.«⁴³ Karizme upravo u svojoj različitosti služe stvaranju jedinstva. To je njihova primarna zadaća.

Naša podijeljenost nije, kako bi ponekad Cullmann htio stvari vidjeti ili ublažiti, možda sjedinjenja radi premda se i on oštro odupire sjedinjenju »pod svaku cijenu«, sjedinjenju u smislu sinkretizma i bilo koje vrste sentimentalizma. Za Katoličku je Crkvu jasno da naše različitosti koje su nas odvojile nisu posljedica nego manjak karizmi, ali su zato posljedica grijeha.⁴⁴ Zadržavanje i daljnje življenje i razvijanje različitosti karizmi Cullmann vidi upravo i jedino u autonomiji Crkava. Samo tako svaka zasebno može njih živjeti.⁴⁵

Jedinstvo u različitosti

Iz svega dosad izloženoga proizlazi da za Cullmanna ne postoji jedinstvo u nekoj dalekoj budućnosti, nego se ono može ostvariti već sada, i to ne usprkos različitosti nego upravo uz pomoć različitosti, ostajući u različitosti koja, zapravo, nije drugo nego uvjet sjedinjenja odnosno jedinstva. To ne znači da su morale biti neophodne velike podjele u Crkvi, ali one su za Cullmanna upravo pomogle da zažive različite karizme. Samo valja prepoznati da svaka Crkva sa svojim specifičnim karizmama djeluje misionarski na drugu Crkvu i njoj služi, pružajući joj ono što ona sama nema. Ovo se posljednje slaže s onim što nam UR govori: »Nadalje, od elemenata i dobara, od kojih se uzetih zajedno sama Crkva gradi i živi, neka

⁴³ *Isto*, str. 30.

⁴⁴ Usp. G. GOTTIER, *La domanda di perdono e l'ecumenismo*, u: W. KASPER, *Nav. dj.* str. 10.

⁴⁵ Usp. O. CULLMANN, *Le vie dell'unità cristiana*, str. 42. Rađanje različitih Crkava u povijesti kršćanstva Cullmann gleda s pozitivnoga, karizmatškoga aspekta koji je, nažalost, prekinuo ljudski grijeh koji Cullmann ne niječe (str. 38-42).

od njih, pače mnoga i izvrsna, mogu opstojati i izvan vidljivih granica Katoličke Crkve ... U braće od nas odijeljene obavljaju se i mnogi čini kršćanske vjere koji na razne načine, nesumnjivo, ... mogu zbiljski roditi život milosti i valja ih smatrati podesnima da otvore vrata u zajedništvo spasa« (br. 3); »... sve što milost Duha Svetoga izvodi u našoj rastavljenoj braći to može biti i na našu izgradnju« (br. 4).

I jedinstvo i različnost jesu božanskoga porijekla. I jedno i drugo je od samoga Boga željeno, jer je sam Bog jedinstven, jedan u trima različitim božanskim osobama koje se ne miješaju nego trajno i vječno ostaju različite. Upravo im ta božanska različitost daje da budu jedan Bog. Jedinstvo različitih božanskih osoba nije moglo stvoriti ljudska stvorenja nego na svoju sliku trojstvenoga Boga: da budu jedno u različitosti. »... različitost je htio Bog«.⁴⁶

Pavao će to uspoređivati s tijelom koje se sastoji od zaista različitih dijelova, a svi svima tako harmonično služe da jedni bez drugih – tako različitih – ne bi mogli tvoriti jedno tijelo (usp. 1 Kor 12). Kad ne bi tvorili jedno tijelo, ne bi mogli opstati. Dakle, jedinstvo uopće ne može postojati bez različitosti, jer bi to značilo stapanje drugoga u jedno, odnosno nestajanje drugoga u jednome, a time i nestajanje jednoga, jer se nema čime »hraniti« ako ne postoji nešto različito od toga jednoga.

U istoj poslanici Pavao započinje svoje govorenje o jednome Duhu, a različitim darovima koje podjeljuje taj jedan te isti Duh.

Euharistija u Katoličkoj i Pravoslavnoj Crkvi označava jedan te isti kruh koji se dijeli drugima. Različite-odvojene čestite ili komadići kruha pretvorbom postaju jedan te isti Krist. Jedan te isti Krist je u trenutku pretvorbe na bilo kojemu oltaru na bilo kojoj strani zemaljske planete.

Cullmann u Trojstvu, katoličkom i pravoslavnom poimanju euharistije i u karizmama vidi potvrdu za stvaranje *samo* takvoga jedinstva u kojemu će različitosti moći doći do svoga punoga izražaja, a one će to moći ukoliko ne budu uzrok podjelama i netrpeljivostima nego ukoliko budu rabljene na služenje drugim sestrinskim Crkvama.

Zato »Ne smije se reći: jedinstvo usprkos različitosti, nego jedinstvo u različitosti i *putem* (podvukao autor) različitosti.«⁴⁷ Autor to naziva »izmirena različitost« (»versöhnte Verschiedenheit«).⁴⁸ Stoga različitost služi komplementiranju, a ne podjeli.⁴⁹ Ako je tako shvaćena različitost, onda i jedinstvo ne može biti shvaćeno kao uniformiranost, što bi bilo prisiljeno jedinstvo. Kao što prisiljeno jedin-

⁴⁶ O. CULLMANN, *l'unità attraverso la diversità*, str. 106.

⁴⁷ *Isto*, str. 18.

⁴⁸ *Isto*, str. 101.

⁴⁹ Usp. *Isto*, str. 26.

stvo u čovjeku pobuđuje osjećaj odbojnosti prema njemu, tako različitost ne smije rađati osjećaje nadmoći ili biti uzrokom podjela i neprijateljstava.⁵⁰

Zadaća ekumenizma je na tome području, ali bez ikakvoga irenizma ili »sentimentalnoga ekumenizma«⁵¹ On nije na snazi ni onda kad bi kršćani činili ono što su nekad činile prve crkve jedna za drugu: zajednička kolekta, zajedničko skupljanje materijalnih dobara za projekte jedne druge sestrinske Crkve ili crkvene zajednice.⁵² Sa sentimentalizmom nema nikakve veze niti kad bi se uvelo među Crkve ono što je nekad činila jedna Crkva. Budući da je poimanje euharistije dosta različito među Crkvama, osim »prigodnih« sudjelovanja i kod stola Gospodnjega druge Crkve, Cullmann predlaže da se uvede *agape* po uzoru na prvu Crkvu, a u kojoj bi mogle sudjelovati sve odvojene Crkve. Autor sam upozorava da se ta praksa ne bi smjela shvatiti ni u kom slučaju kao surogat za euharistiju, nego po uzoru na Djela apostolska: »Svaki bi dan jednodušno i postojano hrlili u Hram, u kućama bi lomili kruh te u radosti i prostodušnosti srca zajednički uzimali hranu« (2,46). To bi bila jedne vrste »obredna praksa prihvaćena od svih Crkava, pored obreda usredotočenog na propovijedanje. Radilo bi se o hrani konzumiranoj u zajednici a koja bi imala uzvišenost kulta. Ove bi se *agape* trebale odvijati u župnim dvoranama ili, još bolje, po mogućnosti u privatnim kućama i izmjenično između katolika i protestanata.«⁵³ Ta »slavlja *agape*« slična bi bila onome što se nekad znalo nakon euharistijskoga slavlja nositi siromašnima. Sada bi ovo bila posve ekumenska *agape*.

No ovo bi bila jedna stvar koju bismo mogli zajednički činiti, pa i onda kad jednom dođemo do konsenzusa što se tiče euharistije, u svezi s kojom autor osuđuje jedinstvo pod svaku cijenu te želi da se stvori jedinstvo u kojemu će biti dozvoljeno različito poimanje značenja euharistije.⁵⁴ Cullmann se ne slaže, osobito s katoličkom stranom, kad se tvrdi da zajedništva nema bez zajedničkoga slavljenja euharistije.⁵⁵

Mi možemo prihvatiti već sada ono što jedni od drugih možemo učiti, npr. organiziranost i institucionalnost u Katoličkoj Crkvi, što kod protestanata prilično nedostaje.⁵⁶ Svaka bi Crkva morala »*zadržati* u punoj neovisnosti svoje *službe*

⁵⁰ Usp. *Isto*, str. 47.

⁵¹ Usp. *Isto*, str. 110.

⁵² Usp. *Isto*, str. 44. Katolička Crkva, smijemo reći, sa svojim organizacijama Caritas, Renovabis, Kirche in Not prednjači upravo u pomaganju ostvarivanja projekata, bilo izgradnje objekata za potrebe dotične Crkve, bilo renoviranje postojećih objekata, bilo stipendiranje studenata iz neke druge Crkve.

⁵³ *Isto*, str. 62.

⁵⁴ Usp. *Isto*, str. 61.

⁵⁵ Usp. O. CULLMANN, *Le vie dell'unità cristiana*, str. 64.

⁵⁶ Usp. *Isto*, str. 111.

(sve podvukao autor) i svoje ustrojstvo, bez nastojanja oko bilo kakve uniformiranosti«. ⁵⁷ Koncil bi ovdje imao odlučujuću ulogu (ne u smislu kako se to naglašavalo u povijesti čak prije protestantizma) koja ne bi zasjenila papinu ulogu kao garanciju jedinstva među kršćanima, tj. jedne Kristove Crkve. Njegova bi uloga bila koordinatorska, ali ne u smislu nekoga kongresa nego u smislu da bi se odluke donosilo nakon zaziva Duha Svetoga, ⁵⁸ što bi njima tada pridavalo jedan određeni normativni karakter.

Najkraće rečeno: jedinu mogućnost sjedinjenja kršćana Cullmann vidi samo kao *communio ecclesiarum* (zajednica Crkava), ⁵⁹ jer jedino takva zajednica, po njemu, ne može isključiti, ukinuti, nego pravo uključiti sve razlike. ⁶⁰ No on jasno daje do znanja da jedinstvo ne stvaraju razlike među nama, nego »jedinstvo se ostvaruje putem zajedništva ...« ⁶¹ Duh Sveti je taj koji stvara i jedinstvo i zajedništvo, što jedno bez drugoga ne može ići. ⁶²

Sve su ovo samo Cullmannovi prijedlozi koji se baziraju već na nekim pologama koje su izradili bilo protestantski bilo katolički teolozi. Cullmannov model sjedinjenja nailazi i nailazit će na odobravanja (nikad burna), ali i na burne optužbe, bilo od strane svoje Crkve bilo od strane drugih sestrinskih Crkava. No on ostaje svjestan toga da njegov model nije jedini i da nije najbolji. A osobito je svjestan toga da Krist može imati sasvim drugi i drugačiji nacrt i plan sjedinjenja svih kršćana u jednu, Kristovu Crkvu. Naše se ekumensko nastojanje sastoji iznad svega u tome da dozvolimo da se jedinstvo Kristove Crkve dogodi kako i kada

⁵⁷ *Isto*, str. 94.

⁵⁸ *Usp. Isto*, str. 102.

⁵⁹ *Isto*, str. 95.

⁶⁰ *Usp. Isto*, str. 116-117. Sigurno je da Cullmann nije jedini koji tako misli, jer o prihvaćanju različitosti, pored Rahnera i Friesa, govore i drugi autori. Thönissen kaže, nabrajajući neke razlike među Crkvama: »Te razlike gube u svjetlu postignutoga sporazuma svoj karakter dijeljenja ... Cilj ekumenskih nastojanja nije jedinstvo koje isključuje sve razlike, nego 'pomirena različitost' koja obogaćuje kršćanstvo.« (W.THÖNISSEN, *Stichwörter zur Ökumene*, Bonifatius, Paderborn, 2003., str. 65.). Slično misli Ekumensko vijeće Crkava, naglašavajući stalno model: Crkva kao koinonia, za razliku od modela »posebne Crkve« o kojemu govori Drugi vatikanski sabor (*usp. LG 23*). No ni ovo prvo nije nikakav savez Crkava, nego nešto puno više. Naglasak je uvijek na različitosti kao obogaćenju.

No i ovdje treba paziti da se sjedinjenje ne bi shvatilo – a nerijetko se shvaća! – kao neki »minimalizam«, kao »minimalno jedinstvo koje bi bilo u stvarnosti čisti privid, stidljiva koprena bačena na jedan *statu quo* (podvukao autor) s kojim se čovjek, ne želeći to priznati, u biti zadovoljava. Apologija koja proistječe iz kategorije krivo definirane 'pluralizam' kroči istim putem. To bi, ako se uspije provući, bila izravna negacija ekumenskoga nastojanja, bila bi posveta obamrlosti.« G. COTTIER, *Nav. dj.* str. 12.

⁶¹ O. CULLMANN, *Le vie dell' unità cristiana*, str. 32.

⁶² *Usp. Isto*, str. 33.

on to želi; prije svega da Crkva Kristova bude onakva »*kakvu* (podvukao autor) je on želi!«⁶³

Ali da je želi *jednu*, u to ne treba sumnjati, kao što treba sumnjati u to da bi je želio uniformiranu. No ona jedna u svojoj različitosti mora u nekim stvarima u svijetu nastupati kao doista već sada jedna i jedinstvena. To su prije svega pitanja mira, pravde i ekologije. Ona mora govoriti na način o tim problemima koji će biti različit od onoga kako njima svakodnevno pristupaju političari. Njezina je zadaća prilagoditi ne evanđelje svijetu nego svijet evanđelju.⁶⁴

U svakom slučaju, naglašava Cullmann, model nove zajednice ne može formirati ili ostvariti EVC, jer se u njemu ne nalazi Katolička Crkva kao važna konstitutivna Crkva njegovog modela zajednice, bez koje ona ne bi mogla postojati. Zato Katolička Crkva mora aktivno sudjelovati na stvaranju ove zajednice, za razliku od EVC koje se je ustrojilo bez nje.⁶⁵

Nova će zajednica nastati samo ako se prihvati jedinstvo preko različitosti i ako se budu tolerirale razlike koje ne smijemo shvatiti kao nešto provizornoga i prolaznoga. Već bi to zasmetalo zajedništvu, jer bi stalno rađalo nestrpljenjem i traženjem puteva kako ukloniti različitosti umjesto da se traže putevi kako u njima živjeti zajedno. »Savršeno jedinstvo neodvojivo je od različitosti ..., jedinstvo se uvijek predstavlja u različitosti.«⁶⁶ Ne donosi samo jedinstvo plodove, nego ih donosi i različitost. To neće biti nikakva »Super-Crkva« nego življenje zajedništva sa sviješću da je *svaka pojedina* Crkva istinsko tijelo Kristovo.⁶⁷

Zaključak

Katolička Crkva ne može prihvatiti Cullmannov model, niti će ga u dogleđno vrijeme prihvatiti pravoslavlje niti protestantizam. Od strane katolika, pravoslavnih i protestanata uzima se ozbiljno u obzir ovaj model. Same će posljednje pape biti dovoljno upoznate s njim. Dok je za jedne ovaj model previše »human« a premalo »božanski«, drugi se plaše da bi ovaj model, bilo kako uzet – *ius humanum* ili *ius divinum* – mogao ugroziti samostalnost drugih Crkava i crkvenih zajednica.

⁶³ O. CULLMANN, *l'unità attraverso la diversità*, str. 104.

⁶⁴ Usp. O. CULLMANN, *Le vie dell'unità cristiana*, str. 66 sl.

⁶⁵ Usp. *Isto*, str. 82.

⁶⁶ *Isto*, str. 86.

⁶⁷ Usp. *Isto*, str. 94. Ovo se doista razlikuje od poimanja Katoličke Crkve o mjesnim Crkvama koje zajednički tvore tijelo Kristovo, dok je u ovom modelu zastupljena misao da svaka pojedina Crkva za sebe i u sebi već tvori cijelo tijelo Kristovo.

Sve ovo ne može osporiti Cullmannu više nego ljudsku dobru volju da traži, istražuje i iznalazi u labirintu kršćanskih nejednakosti i nesporazuma nešto što bi moglo biti garancija njihovoga zajedništva. Možda je njegova misao samo utopija. Praksa je na strani takvoga razmišljanja, jer da nije tako, već bi se nešto u smjeru ostvarivanja ovoga modela dosad učinilo. No dosad se u tom smjeru nije učinilo ništa.

Ipak ovaj model nije za odbaciti! Ako ništa drugo, onda je on primjer – i savjest! – da je netko učinio jedan iskorak, usudio se ponuditi nešto što bi nas možda moglo sjединiti. Ako taj model ne može, on može probuditi u nama daljnja traženja za jednim drugim modelom, prihvatljivijim za sve. U tom slučaju ovaj je model izvršio svoju ulogu.

Summary

CULLMAN'S MODEL OF UNITY IN DIVERSITY

*French protestant exegete and theologian Oscar Cullman in seeking new paths to unity, more effective than those of present, seeks to find a new model which relies on theologians of all Christian provenances. His model is one of unity in diversity. In achieving unity, it is necessary that diversity be accepted so as not abolish unity, but that it remain. In other words, diversity is the element that leads to unity which cannot be unity in spite of diversity, but rather unification in diversity. Cullman sees unification as something possible even now. Hence, it is necessary that the image of the church be rethought of as a community of autonomous Churches, not to abolish but to rethink the role of the pope in relation to the papacy, not as *ius divinum* but as *ius humanum*. Inside Christ's Church it is possible that there be permitted different images of the Church, i.e. various concepts of her role and mission. These differences need to be viewed as charisms that lead to unification, and not as obstacles to unity.*

Key words: *unity in diversity, exegesis, communion, community of Churches, charism.*